

Asia: OM 31/41/2015

Lapsenhuoltolain uudistaminen

Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

Kokonaisuudessaan Lapsenhuoltolain uudistamiseen työryhmän ehdottamat muutokset ovat positiivissuuntaisia siinä, että nostavat esiin niin lapsen oikeuden suojeluun kuin hänen näkemystensä ja mielipiteensä entistä paremman selvittämisen. Lisäksi ehdotus mahdollistaa lapselle tärkeiden ihmissuhteiden, muidenkin kuin huoltajien, turvaamisen eron jälkeen.

Lakiehdotuksen perusteluissa mainitaan useamman pykälän kohdalla ns. Istanbulin sopimuksen velvoitteiden huomiointi, eli sen varmistaminen, ettei tapaamis- tai huolto-oikeuden täytäntöönpano vaaranna väkivallan uhrin tai lasten oikeuksia tai turvallisuutta. Itse lakiehdotuksessa tämä periaate ja sen toteuttamisen käytännöt eivät kuitenkaan tule riittävästi esille.

Väkivallan uhreilla on paljon kokemuksia siitä, että heidän kokemuksensa väkivallasta eivät tule vakavasti otetuiksi viranomaiskäytännöissä ja sovittaessa lapsen tapaamisista tai huoltajuudesta. Kokemusten mukaan väkivallan uhrien huoli lasten turvallisuudesta ei tule viranomaiskäytännöissä nyt kuulluksi, väkivaltaa tai sen uhkaa sekä seurauksia vähätellään. Myös lapsen pelko tavata etävanhempaa on otettava vakavasti – on välttämättä tilanteilta, joissa lapsi on pakotettu tapaamaan vanhempaan, jota pelkää. Väkivallan vakavuutta ja sen vaikutuksia tapaamiskäytäntöihin arvioitaessa tulee huomioida myös väkivallan konteksti: perhe- ja lähisuhdeväkivalta ei useimmiten ole kertaluonteinen tapahtuma vaan siihen kietoutuu monimuotoista henkistä väkivaltaa, joilla on olennainen vaikutus uhrin ja lasten hyvinvoinnin alenemiseen kokonaisuudessaan.

Lapsenhuoltolain yleiset säännökset (1. luku; 1-5 c §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Vanhemmille asetetaan velvoite vaalia lapselle tärkeitä ihmissuhteita (1§) ja vanhempien on myönteisesti edistettävä lapsen tapaamisoikeuden toteutumista (2§). Nämä muutokset vahvistavat lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista.

Lakiehdotus vahvistaa lapsen osallisuutta häntä koskevista asioista päätettäessä. Lapsen osallisuus on paitsi lapsen kuulemista myös oikeus saada tietoa lapsen omaa elämää koskevista muutoksista ja päätöksistä. Laki asettaa selkeästi huoltajille veloitteen keskustella lapsen kanssa ennen kuin tehdään päätöksiä lapsen asioista ja huoltajille asetetaan velvoite myös huomioida lapsen näkemys asiasta aiempaa paremmin (4§).

Joko yleisiin säännöksiin tai tarvittaviin erillisiin pykäliin on kirjattava, että kaikki Istanbulin sopimuksen alaan kuuluva väkivalta tulee ottaa huomioon huolto- ja tapaamispäätöksiä tehdessä. Jos epäily väkivallasta herää, on tehtävä tilanne- ja riskienarviointi. Jos arviointi osoittaa, että perheessä on väkivaltaa, vainoa tai niiden uhkaa, on tämä huomioitava määriteltäessä tapaamisoikeutta, muuttoilmoitusvelvollisuutta, sopimusta lapsen huollosta, sopimusta lapsen tapaamisoikeudesta, tuettuja ja valvottuja tapaamisia sekä valvottuja vaihtoja, lapsen oikeutta tavata muuta henkilöä kuin vanhempansa ja tapaamisoikeuden turvaamista.

Lakiehdotus asettaa huoltajille veloitteen suojella lasta sekä ruumiilliselta että henkiseltä väkivallalta (1§) Yllämainittuihin väkivalta- ja vainotilanteisiin liittyen on huolehdittava siitä, ettei väkivallan uhrina olevaa vanhempaa syyllistetä tai rangaista toisen vanhemman käyttämästä väkivallasta. Istanbulin sopimuksen valtioille asettama huolellisuusvelvoite edellyttää, että se tekee toimia ehkäistäkseen valtiosta riippumattomien toimijoiden väkivallanteot.

Huoltajat ja tapaamisoikeus (2. luku; 6-12 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Laki ottaa kantaa, miten lapsesta koituvat tapaamisista koituvat matkakulut jaetaan, jolloin edistetään lapsen tapaamisoikeuden toteutumista yhteisvastuullisesti (7§).

Lapsen kuuleminen ja näkemysten huomioonottaminen (11§) tulee pitää sisällään myös lapsen oikeuden olla ottamatta kantaa häntä koskeviin asioihin. Lapsen kuuleminen tarkoittaa myös lapsen oikeutta saada tietoa hänen elämänsä koskevista muutoksista ja vastuuta tiedottamisesta asetetaan vanhemmille. Lapsen kuulemiskäytännöt nousevat vahvasti esiin myös huolto- ja tapaamisoikeuteen liittyvissä oikeuskäytännöissä ja lapsen kuulemisen toteuttamisessa, johon lain perusteluosiossa otetaan kantaa. Lapsen tapaamisoikeuden määriteltäessä tulee ottaa huomioon sekä lapsen oikeus ylläpitää suhdetta hänestä erossa asuvaan vanhempaan että oikeus kieltäytyä tapaamisista. Lailla tulisi turvata lapsen oikeus saada psykososiaalista tukea ja terapiaa tilanteissa, joissa perheessä on ollut todennettua väkivaltaa tai sen uhkaa.

Lain perusteluissa ehdotetaan ikärajojen poistamista: lapsen omat toivomukset ja mielipide tulisi aina selvittää huomioiden lapsen ikä- ja kehitystaso. Lain perusteluissa myös todetaan, että lapselle tulee aina myös kertoa mihin käyty keskustelu voi vaikuttaa sekä käynnissä olevasta menettelystä, ja ettei päätöksen teko ole lapsen vastuulla. Nämä asiat on selkeästi todettava lasta koskevista asioista

päätettäessä myös lapsen huoltajille (huoltajien tehtävät), ettei lapseen kohdistuu vanhempien taholta painostusta tai etteivät vanhemmat etukäteen määrittele, mitä lapsi saa tai ei saa kertoa.

On hyvä, että valvotusta tapaamisesta ehdotetaan viimesijaista vaihtoehtoa ja ensin pohditaan valvotun vaihdon tai tuetun tapaamisen mahdollisuus. Hyvä on myös se, että tuen ja valvonnan tarve tulee aina perustella lapsen oikeuden ja lapsen edun toteutumisen perusteella. Lisäksi laissa tulisi määrätä, että tapaamispaikkapalveluissa olisi käytössä tulkki, jos työntekijällä ja vanhemmalla ei ole yhteistä kieltä ja ottaa kantaa tulkin käytöstä koituviin kuluihin. Lain tulisi myös turvata ja taata lapselle ja vanhemmille laadukas tapaamispaikkatoiminta, jossa kilpailutuksen kriteerinä ei saa yksinomaan tapaamisten hinta, vaan ensisijaisena kilpailutuksen kriteerinä tulee olla tapaamispaikkatoimintaa tuottavan tahon laadukkaasti tuottama ja lapsen edun turvaava palvelu. Oleellinen laatuun liittyvä tekijä on henkilöstön osaaminen, joka korostuu etenkin valvotuissa ja tuetuissa tapaamisissa merkittävänä lapsen ja tapaamisen turvallisuuden näkökulmasta.

Laissa esitetty ehdotus (9b§) matkustusasiakirjojen luovuttamisesta valvottujen tapaamisten ajaksi valvojalle, jos on perustellusti epäillä luvaton maasta poistumista lapsen kanssa, on hyvä.

Ehdotettu muutos läheisten ihmissuhteiden turvaamisesta niin isovanhempiin kuin esim. uusperheissä ja sateenkaariperheissä (9c§) on erittäin kannatettava ja vahvistaa lapsen oikeutta läheisiin ja merkityksellisiin ihmissuhteisiin eron jälkeen.

Tapaamisoikeuden turvaaminen (9d§, 10§)

Työryhmä ehdottaa vahvistettavaksi lapsen tapaamisoikeuden toteutumista uhkasakon nojalla tuomioistuimen päätöksellä. Uhkasakon asettaminen tulisi aina olla viimesijainen vaihtoehto, ja tuomioistuimen päätöksen on aina perustuttava tarkkaan selvitykseen, mistä syistä tapaamisoikeus lapsen ja toisen huoltajan välillä ei toteudu. Jos taustalla on lapseen tai lähivanhempaan kohdistuva vaino tai väkivalta, uhkasakkoa ei voi asettaa. Lisäksi tulisi määritellä selkeästi perusteet sille, milloin vanhemman toiminta luo syyn epäillä, että hän tahallisesti pyrkii estämään toisen huoltajan ja lapsen välisen suhteen toteutumista.

Niissä tilanteissa, joissa asianmukaiseen riskienarviointiin perustuen ei ole kysymys väkivallasta tai sen uhasta, tulisi vanhemmille ennen uhkasakkoa tarjota muita sovinnollisuuteen tähtääviä tapoja ratkaista tilanne, kuten perheasioiden sovittelu tai tuomioistuinsovittelu. Suositeltavaa voisi olla myös uhkasakon sijasta taata vanhemmalle ja lapselle valvottu tai tuettu tapaaminen sekä auttaa tapaamisia estävää vanhempaa luomaan luottamusta toiseen vanhempaan.

Kannatamme 7§ esitystä nostaa yhdeksi viralliseksi asumismuodoksi mahdollisuuden lapsen vuorottelevaan asumiseen. Ruotsissa tehdyn selvityksen mukaan vuoroviikkoasuminen on yleisintä tilanteissa, joissa molemmat vanhemmat ovat korkeasti koulutettuja ja molemmilla vanhemmilla on

korkea tulotaso (SCB, Demografiska rapporter 2014:1). Lain tulisi turvata kaikille eroon päätyville vanhemmille mahdollisuus vuorotellen toteutuvaan asumisratkaisuun yhteiskuntaluokasta, tulotasosta tai muusta elämäntilanteesta riippumatta. Vuoroviikkoasumisen virallisen aseman tunnustamisen lisäksi tarvitaan muutoksia lapsen kohdistuvien etuuksien (kuten lapsilisä, asumistuki, hoitorahat) osalta. Erityislasten perheissä vuorotellen asumisen tulisi turvata myös lapsen oikeus mm. koulukuljetuksiin ja tarvittavaan apuvälineistöön molempien vanhempien luona.

Osa vanhemmista hakee vuoroasumista sillä perusteella, ettei kumpikaan maksa elatusapua lapsesta. Asumismuotoa ratkaistaessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että mahdollinen elatusapu otetaan aina tarkasteluun ja huomioidaan molempien vanhempien mahdollisuus vastata lapsen elatuksesta. Vuoroasumisratkaisun ei tulisi heikentää lapsen oikeutta saada elatusta molemmilta vanhemmiltaan eron jälkeen. Ehdotus vahvistaa lapsen oikeutta elatukseen myös vuorotteluasumiseen liittyvissä ratkaisuissa (laki elatuksesta annetun lain muuttamisesta 4§)

Oikeudenkäynti (3. luku; 14-17 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Sosiaalilautakunnan selvityksen tekijän tehtävä ja tukihenkilö lapselle

Kannatamme sosiaalilautakunnan selvitystä tekeväälle virkamiehelle asetettua velvoitetta ohjata perhe ja lapsi sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, samoin kuin ehdotusta lapselle nimettävästä sosiaalihuoltolain mukaisesta tukihenkilöstä, joka tukee lasta oikeudenkäyntiprosessin aikana ja erotilanteessa kokonaisvaltaisesti. Lapselle on merkityksellistä saada apua vanhempien eroprosessissa ulkopuoliselta, neutraalilta, ammattiselta. Lapsi hyötyy tuesta, joka auttaa häntä näkemään itsensä erillisenä vanhempien välisestä kiistasta ja jossa hänellä on mahdollisuus käsitellä omia, eron aiheuttamia kokemuksiaan ja tunteitaan.

Oikeudenkäynti 14b§

Pidämme tärkeänä ehdotusta määräajan asettamisesta huolto- ja tapaamisoikeutta koskevan asian käsittelylle ja asian käsittelyä ilman aiheutonta viivytystä – tämä on myös Lapsen oikeuksien komitean huomautusten mukainen muutos. Pitkittyneiden huoltoriitojen ja perhettä kuormittavien tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi on huolto- ja tapaamisoikeutta koskeva riita saatava viivytyksettä käsittelyyn. Kannatamme myös esitettyä tiukennusta toistuviin oikeudenkäynteihin ja asian käsittelyn hylkäämistä ilman riittäviä perusteita. Lasta ei tulisi asettaa ilman perustetta toistuvasti huoltoriitatilanteisiin. Nopea asiain käsittely on olennaista turvallisuuden, lapsen tärkeiden ihmissuhteiden säilymisen ja oikeusturvan kannalta. Erityisesti silloin, kun on kyse väkivallasta ja/ tai sen uhasta, oikeusprosessin kesto saattaa mahdollistaa tai jopa lisätä väkivaltaa.

Huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelu (3 a. luku; 17 b ja 17 d §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Istanbulin sopimuksen artikla 48 kieltää pakolliset vaihtoehtoiset ratkaisumenettelyt, mukaan lukien välitys- ja sovittelumenettely, kaikkien yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen osalta.

Sovittelu on kyseenalainen käytäntö silloin, kun parisuhteessa on tapahtunut väkivaltaa. Etenkään pitkään jatkuneessa väkivallassa tai vainossa väkivallan tekijä ja uhri eivät ole sovittelussa tasavertaisia, jolloin on suuri riski, että väkivalta tulee mitätöidyksi, ja tilanne voi olla pahimmillaan turvallisuusuhka väkivallan uhrille ja hänen lapsilleen.

Vieraassa valtiossa annettu päätös ja lapsen palauttaminen (6. luku; 39 ja 41 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Näissä pykälissä on lähinnä ajantasaistettu tekstiä suhteessa muihin lakeihin. Kiitämme kuitenkin koko uudistusta siitä, että se huomioi lapsikaappaukset ja niiden uhat aiempaa paremmin.

Asetuksenantovaltuus (7. luku; 49 §)

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

Vuoroasumisratkaisun ei tulisi heikentää lapsen oikeutta saada elatusta molemmilta vanhemmiltaan eron jälkeen. Ehdotus vahvistaa lapsen oikeutta elatukseen myös vuorotteluasumiseen liittyvissä ratkaisuissa (laki elatuksesta annetun lain muuttamisesta 4§)

Liitelait

Onko teillä lausuttavaa liitelakeihin ehdotetuista muutoksista?

-

Vaikutukset

Onko ehdotuksen vaikutukset mielestänne arvioitu asianmukaisesti?

Kiitämme sitä, että lapsivaikutusten arviointi on huomioitu valmistelussa. Edellä mainittujen Istanbulin sopimuksen mukaiset täydennykset lakiehdotukseen vaikuttavat myös siihen, että laki huomioi osapuolten turvallisuuden aikaisempaa paremmin, millä on vaikutuksia sekä lapsiin että tasa-arvokysymyksiin.

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

-

Särkelä Riitta
Ensi- ja turvakotien liitto ry

Laaksonen Sari
Ensi- ja turvakotien liitto ry